

Българското книгоиздаване през първите години на XXI век се характеризира с много динамика, изискваща постоянно наблюдение и анализ. Нашето наблюдение е направено на базата на книгите, депозирани в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ през 2000, 2001 г. и 2002 г. съответно – 5364, 5768 и 6447 заглавия.

Съотношението между българска и чуждестранна литература за 2003 г. е 78.4% към 21.6% (5058 заглавия българска литература – 1389 заглавия чуждестранна литература), трайна тенденция, очертала се от 1999 г. насам. (Вж. Табл. 1.)

Фиг. 1.

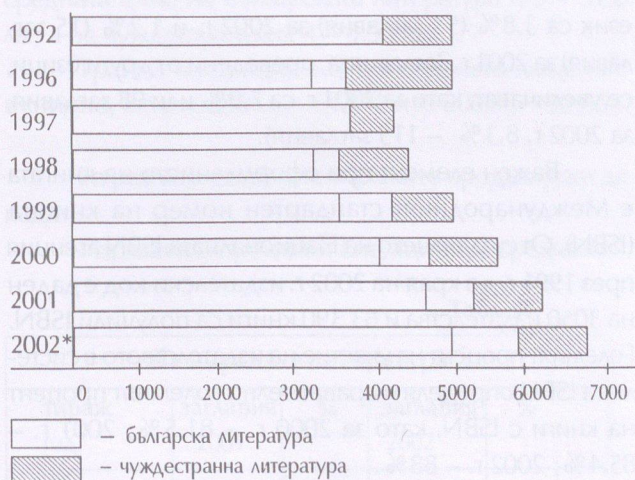

Табл. 1.

год.	загл.	бълг. лит.	%	чуждест. лит.	%
1992	4773	3090	64.7 %	1683	35.3 %
1996	4840	3406	70.4 %	1434	29.6 %
1997	3773	3696	71.4 %	1077	28.6 %
1998	4673	3322	71 %	1351	29 %
1999	5158	3868	75 %	1290	25 %
2000	5364	4154	74.4 %	1213	22.6 %
2001	5768	4512	78.2 %	1256	21.8 %
2002*	6447	5058	78.4 %	1389	21.6 %

БЪЛГАРСКАТА КНИГА В ПЪРВИТЕ ГОДИНИ НА XXI ВЕК (2000 - 2002 Г.)

н. с. Татяна ДЕРМЕНДЖИЕВА

Друга тенденция, която се наблюдава от 2000 г., е постепенното, но трайно намаляване дела на художествената литература за възрастни за сметка на увеличението на литературата от другите отрасли на знанието, като през 2000 г. художествената литература за възрастни е 25.5%, а през 2001 г. – 28%, през 2002 г. – 26.3% от издадените заглавия. Това е нова тенденция, която бележи началото на XXI век. За сравнение ще дадем периода от 1997 – 1999 г., когато делът на художествената литература за възрастни се увеличава за сметка на литературата от другите отрасли на знанието, като през 1997 г. тя е – 33.7%; 1998 г. – 36.1% от издадените заглавия, а през 1999 г. – 32.7%.

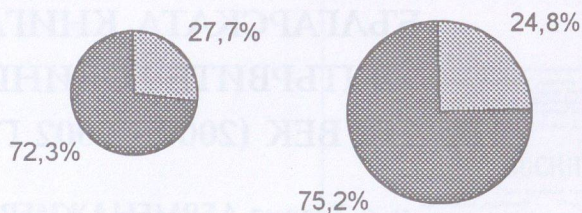
При художествената литература за деца и юноши се наблюдава трайно, но незначително увеличение.

Например: 1997 г. - 6.1%; 1998 г. – 6.9% и 1999 г. – 7%, като при българската литература е 3.9%, а при чуждестранната 10,1%; 2000 г. – 6.3%, като при българската литература е 4.5%, а при чуждестранната 12.4%; 2001 г. – 4.5%, българската литература – 3.6% и чуждестранната – 7.9%; 2002 г. българската литература 2.3%, чуждестранната – 7.1%.

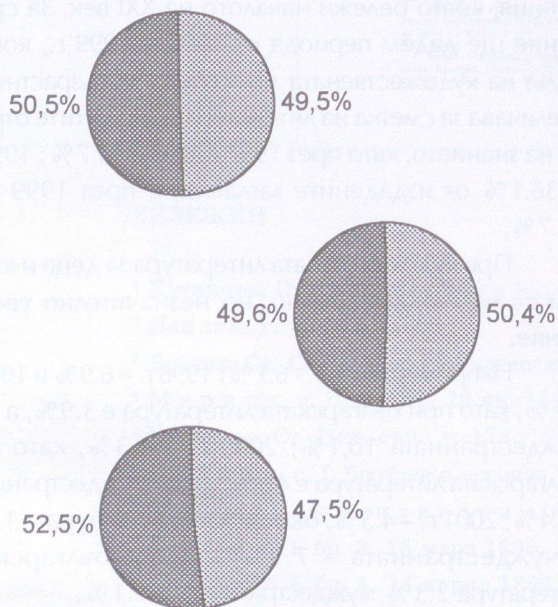
Наблюдението за 2002 и първите месеци на 2003 г. затвърди тенденцията за намаляване дела на българската художествена литература за сметка на

литературата от другите отрасли на знанието, т. е. за 2001 г. – 72.3%; 2002 г. – 75.2%

Фиг. 2.

Това съотношение е променено при чуждестранната художествена литература, т.е. през 2000 г. художествената литература за възрастни е 37.1%; за деца 12.4%; а литературата от другите отрасли на знанието е 50.5%; 2001 г. художествената литература за възрастни е 41.7%; за деца 7.9%; и литературата от другите отрасли на знанието е 49.6%; през 2002 г. художествената литература за възрастни е 40.4%; за деца 7.1%; и от другите отрасли на знанието е 52.5%;

Като анализираме броя на заглавията по езици, от които са преведени, се вижда ялната тенденция за преобладаваща англоезична литература от 1992 г. насам, което се вижда от представената таблица 2.

Табл. 2.

год.	англ.	нем.	фр.	рус.
1997	596	104	92	73
1998	907	145	129	77
1999	861	119	124	96
%	66.7%	9.2%	9.6%	7.5%
2000	809	147	98	70
%	66.7%	12.1%	8.1%	5.8%
2001	806	132	87	97
%	64.2%	10.5%	6.9%	7.7%
2002	1389	124	117	85
%	61.3%	8.9%	8.5%	6.1%

Чуждестранните заглавия, преведени от италиански език, през 2002 г. са 3.2% (45 заглавия) повече в сравнение с 2001 г. – 1.6% (20 заглавия), от испански език са 3.8% (53 заглавия) за 2002 г. и 1.2% (15 заглавия) за 2001 г. Заглавията, преведени от други езици, се увеличават, като за 2001 г. са 7.9% или 98 заглавия, за 2002 г. 8.3% – 115 заглавия).

Важен елемент при оформението на книгата е Международният стандартен номер на книгата (ISBN). От създаването на Националната ISBN агенция през 1991 г. до края на 2002 г. издателски код е даден на 3050 издателства и 63 390 книги са получили ISBN. Големият процент на участие на издателството в системата ISBN определя и сравнително големият процент на книги с ISBN, като за 2000 г. – 81.5%; 2001 г. – 85.4%; 2002 г. – 88%.

Утвърди се и тенденцията за увеличение на книгите, издавани в поредици, серии и библиотеки, за 2000 г. – 19.8% (1064 заглавия), като за българската литература са – 11.6% (483 заглавия), за чуждестранната – 47.9% (581 заглавия); 2001 г. 20.4% (1178 заглавия), за българската литература – 11.7% (528 заглавия) и за чуждестранната – 51.7% (650 заглавия) и 2002 г. 17.5% (1129 заглавия), като за българската литература са – 9.9% (501 заглавия) и за чуждестранната – 45.2% (628 заглавия).

Броят на преизданията през последните години е малък, като за 2001 г. – 8.9% (515 заглавия) от тях за

българската литература – 9.3% (420 заглавия) и за чуждестранните – 7.6% (95 заглавия) и 2002 г. – 7.1% (459 заглавия) от тях за българската литература – 7% (353 заглавия) и за чуждестранната – 7.6% (106 заглавия).

Обяснимо намаляват и книгите, издадени с луксозна подвързия, като за 2001 г. – 217 заглавия – 3.7% и 2002 г. – 269 заглавия – 4.1%, като болшинството издателства издават само малка част от тиража на книгата с луксозна подвързия.

Цената на българската книга се влияе от редица фактори. Средната цена за 2000 – 2001 г. за българската литература е 5.50 – 6 лв., за чуждестранната литература за същия период е 6.50 – 7 лв. През 2002 г. се забелязва увеличение на цената на книгите, като за българската литература средната цена е 6 лв., а за чуждестранната – 8 лв. За сравнение с 1998 – 1999 г. средната цена на българската литература е 3 – 3.50 лв., а на чуждестранната 4 – 4.50 лв.

Трайна тенденция е непосочването на цената в книгата, като за 2001 г. – 64.2% и за 2002 г. – 56.8%.

За разлика от цените тиражите продължават да падат.

Изразена в проценти ситуацията е средната.

Табл. 3.

Българската литература				
тираж год.	заглавия 2001	%	заглавия 2002	%
до 500	2336	51.8%	2754	54.4%
501/1000	998	22.1%	996	19.7%
1000	601	13.3%	709	14%
1001/3000	328	7.3%	324	6.4%
3001/5000	155	3.4%	139	2.7%
5001/10000	83	1.8%	96	2%
10001/30000	10	0.2%	34	0.7%
над 30000	1	0.02%	6	0.1%

В сравнение с 2001 г., през 2002 г. се увеличават книгите издадени с тираж до 500. Намалява броят на книгите с тираж над 1000/3000 и по-големи тиражи. Ако говорим за среден тираж на българската литература, той е около 800 екземпляра.

Табл. 4.

Чуждестранна литература				
тираж	заглавия 2001	%	заглавия 2002	%
до 500	133	10.6%	328	23.6%
501/1000	279	22.2%	224	16.1%
1000	297	23.6%	389	28%
1001/5000	463	36.9%	379	27.3%
5001/10000	56	4.5%	69	5%
10001/30000	26	2.1%		
– над 30000	2	0.1%		

През 2002 г. се увеличават книгите с тираж до 500 и 1000 екземпляра. Средният тираж на чуждестранната литература е около 1200 екземпляра, т. е. намалява.

Таблиците съдържат данни само за основния тираж на издадената българска и чуждестранна литература.

Специфично явление на българското книгоиздаване е т. н. „Самиздат“ или автор, който издава книгата си без участие на издателство (вж. таблица 5).

През последните години частната издателска институция се утвърди и вече е водеща, като през 2002 г. частните издателства издават 85% от книгите.

Едно сравнение с книгите под печат, заявени за издаване в Националната ISBN агенцията е следното: книгите под печат за 2001 г. са 7976 заглавия, а през 2002 г. – 7648 заглавия.

Табл. 5.

година	заглавие	проценти
1991	95	3.6%
1992	188	6.1%
1993	354	9.3%
1994	426	10.8%
1995	400	10.7%
1996	238	7%
1997	180	4.9%
1998	280	6.0%
1999	325	6.3%
2000	152	3.7%
2001	126	2.8%
2002	92	1.8%

Новите издателства в системата ISBN за 2001 г. са 227 и 2002 г. – 216.

Основни изводи, които могат да се направят за българското книгоиздаване за първите години на 21 век:

- отчита се увеличение на издаваните книги, като се запазва съотношението на българската към чуждестранната литература 75 % към 25 %.

- продължава да намалява тиражът на книгите (въпреки увеличението на броя им). Преобладаващ тираж за българската литература е до 500, а за чуждестранната – 1000. Средният тираж за българската литература е намалял почти наполовина в сравнение с 1998 и 1999 г. – от 1200 на 790 екземпляра през 2002 г. При чуждестранната литература също има незначителен спад от 2000 на 1180 екземпляра.

- Постоянно нараства броят на издателствата, но само около 10% от издателствата може да се считат за активни.

- Преобладаващ е дялът на книгите, издавани от частни издателства (над 85%).

- При чуждестранната литература преобладава англоезичната литература, за 2000 г. – 66.7%, за 2001 г. – 64.2%, 2002 г. – 61.3%. Има известно увеличение на книгите, преведени от руски език (2000 г. – 5.8%; 2001 – 7.7%; 2002 г. – 6.1%) и от други езици (2000 г. – 5%; 2001 г. – 7.9%; 2002 г. – 8.3%).

- Цените на книгите са увеличени с около 20% в сравнение с 1998/99 г., като се увеличава броят на книгите без посочена цена (за българската литература достигна 74%, а за чуждестранната – 32%).

- Липсата на реален книжен пазар доведе до открити ване на значителен брой книжарници и книжни борси към издателства (вече са над 60).